
Recenzní studie

K metodologii antisthenovských studií: Diogenovský kynismus jako způsob života

Michal Kokeš

Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava
michal.kokes.s01@osu.cz

Lívia Flachbartová: Diogenovský kynizmus ako spôsob života

Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2015. 260 s.

Abstract:

On the Methodology of Antisthenian Studies: Diogenian Cynicism as a Way of Life
Lívia Flachbartová's monograph introduces us to a non-theoretical approach to Cynic practice in the person of Diogenes of Sinope, a literary figure who acted radically with his negation of rational generalizations. Antisthenes in all likelihood created the literary figure of Socrates to present his own epistemic position through him, thereby enabling the emergence of the literary figure Diogenes of Sinope. Understanding Antisthenes' epistemology is also important for understanding the formation of our current approach to knowledge. Its relationship to the rival Platonic theory allows us to take a look at a critical moment in the development of this understanding. In this manner it is possible to continue with research that is based on the hermeneutic method, which was proposed by Michel Foucault in the last century and is being continued today by, for example, Vladislav Suvák. According to the author of the monograph being reviewed here, the hermeneutic method of proof consisting in the knowledge of the subject allows us to better evaluate Antisthenes' contribution to the field of knowledge, which according to the surviving texts he gave expression to. In this study, we focus primarily on the monograph of Lívia Flachbartová and her interpretation of cynicism as a way of life. We also focus on two surviving writings authored by Antisthenes: the speeches of Ajax and Odysseus. This allows us to analyze the specifics of Antisthenes' literary invention, linguistic devices, and methods of proof, which

also appear in other authors of Socratic dialogues and in the later Cynics. An attempt to abstract the method of proof can contribute not only to a further approximation of Antisthenes' specific approach to knowledge, but also to an analysis of his work with language.

Keywords: Antisthenes, Diogenes of Sinope, epistemology, philological-historical hermeneutics, Cynicism, methodology, *Ajax*, *Odysseus*, Socratic dialogues

DOI: <https://doi.org/10.46854/fc.2025.2r.303>

Záměrem této studie je kritické zhodnocení metodologického přístupu vhodného pro studium Antisthena a jeho filosofického přínosu, podpořené zájmem o systematické odvození jeho epistemické pozice. Pro tento účel je potřeba stanovit vhodný metodologický postup, který by umožnil rozlišit specifika Antisthenova literárního přínosu od sókratovské problematiky a od literární postavy Diogena ze Sinópy. Proto budeme vycházet hlavně ze dvou dochovaných Antisthenových řečí: *Aiás* a *Odysseus*. Ty nám umožní analyzovat specifikum Antisthenovy literární invence, a nalézt tak jazykové výrazy, které se objevují také u jiných autorů sókratovských rozprav. V úvodní kapitole shrneme současné poznatky a metodologii týkající se kynismu a literární osoby Diogena ze Sinópy; zároveň ji pojmem jako recenzi publikace, která na vědecké scéně u nás momentálně schází. V další kapitole přiblížíme metodologii hermeneutického přístupu, který se pokusíme představit jako filologicko-historickou práci s textem. Následně rozvineme konkrétní metodický postup, který se setkává v literární osobě Sókrata a v celoživotní práci Vladislava Suváka. Na závěr se pokusíme stanovit vhodný metodologický přístup ke studiu antisthenovské epistemologie.

1. Diogenovský kynismus jako (ne)teoretický způsob života

Lívia Flachbartová se zabývala kynismem v rámci doktorského studia na Prešovské univerzitě a odevzdala disertační práci s podobným tématem jako její výše zmíněná publikace.¹ Práci vypracovala pod vedením Vladislava Suváka. Předkládá v ní systematické pojetí Diogenovy nauky, přestože, jak sama konstatuje, toto učení bylo nesystematické ze své povahy (jako nesystematičnost překládá absenci dogmat).² V rámci svého studia L. Flachbartová

1 Flachbartová disertaci s názvem *Antický kynismus ako spôsob života* odevzdala v roce 2014. V následujícím roce pak vyšla její kniha s názvem *Diogenovský kynismus ako spôsob života*.

2 Δόγμα je výraz, kterým se ve starém Řecku označoval názor, ale také úřední usnesení či doktrína. Srov. Flachbartová, L., *Diogenovský kynismus ako spôsob života*. Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2015, s. 73.

absolvovala také studijní pobyt pod vedením Williama Desmonda na National University of Ireland, publikovala články ve sbornících a v periodikách, je erudovanou odbornicí v oblasti kynické filosofie.

Rekonstrukce kynismu jako soustavy hodnot, ze kterých by se dala abstrahovat ucelená teorie s vlastními formami apriorního usuzování, je prakticky nemožná. Autorka v této souvislosti zdůrazňuje fakt, že kynismus byl výsostně individuální společenskou praxí.³ Odpovídal nároku na situovanost subjektu, tzn. že praktické užití intelektuální činnosti podléhalo aktuální situaci individuálního člověka a nebylo ji možné uchopit prostřednictvím univerzální koncepce.⁴ Další problém vyvolává skutečnost, že o kynismu se nám dochovaly pouze doxografické zmínky a fragmenty, nejrozsáhlejším pramenem je Diogenés Laertios. Kynismus také prošel od svého vzniku výraznými změnami: římstí kynikové se lišili od svých řeckých předchůdců. Společným znakem však zůstává hlavní postava, se kterou kynismus jako nauka splývá, a tou je Diogenés ze Sinópy. Tomu odpovídá také název publikace, již se zde zabýváme: *Diogenovský kynismus ako spôsob života*. Autorka jím dává jasně najevo, že kniha nepojednává o historické osobě Diogena, ale o literární formě kynismu a její aplikaci na praktický život.

Proponovaným záměrem publikace je: „predstaviť kynizmus ako súčasť sókratovskej tradície starosti o seba.“⁵ S hermeneutickou metódou, ktorou autorka hodlá uplatniť, nás seznamuje v úvodní kapitole: „Hermeneutická práca s dejinami nás učí, že do hermeneutického kruhu výkladu vždy vstupujeme s určitým predporozumením.“⁶ Tato metoda nás má přivést k „uvědomění si vlastního předporozumění položené otázky a následnému odbourání jednotlivých vrstev interpretačního nánosu směrem k původnímu fenoménu“.⁷ Po tomto náčrtu plánované metodologie nás autorka seznamuje také s Foucaultovým chápáním kynického diskurzu, ke kterému se však v knize samotné vrací jen jednou.⁸ Nicméně, v anglicky psaném „Summary“ je uvedeno, že Foucaultova metodologická pozice je pouze startovní. Na základě

3 „V gréckom kynizme sa stretávame s radikálnou snahou o nezávislý a sebestačný život, čo sa prejavuje v odmietnutí všetkého, čo si ľudia vytvorili ako akési baričky pre život v spoločnosti, (...). Miesto toho sa kynici v každej situácii usilujú rozhodovať na základe vlastného rozumu, aby boli schopní individuálne viesť a slobodne utvárať svoj život. Tento prísny etický individualizmus sa odzrkadľuje i v praktikách jednotlivých kynikov, ktoré sa líšia od jedného kynika k druhému.“ Tamtéž, s. 13.

4 Srov. tamtéž, s. 226.

5 Tamtéž, s. 26.

6 Tamtéž s. 19.

7 Tamtéž, s. 19–25.

8 Srov. tamtéž, s. 204–205. Větší prostor interpretaci Foucaultova přístupu ke kynismu věnuje Flachbartová v publikaci: Flachbartová, L. – Sisáková, O. – Suvák, V., *Starost' o seba. Antické problematizácie života a súčasné myslenie*. Prešov, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity 2016, s. 65–75.

stručně nastíněného Foucaultova přístupu jsme pak seznámeni s filosofickou praxí kyniků jako eticky orientovaného života v pravdě orientovaného na péči o duši (ἐπιμέλεια ἑαυτοῦ).⁹ Shrnutí vlastní metodologie – navazující na Foucaultovu startovní pozici – autorka podává v druhé části „Úvodu“, ale hlavně v „Závěru“.

V první kapitole jsme seznámeni s charakteristikou dostupných pramenů a se zhodnocením jejich historické hodnoty. Autorka poukazuje na různé proměny interpretace Diogenova díla v rámci vývoje literatury. Díla raných kyniků jsou ztracena a Diogenův odkaz se nám zachoval jen ve formě doxografických zpráv a tzv. chreíí, anekdotických gnóm vyjadřujících etický postoj. Pozdější kynikové využívali texty s Diogenem účelově, na základě vlastní životní zkušenosti, a přispívali tak k proměně kynického diskurzu. Rozborem děl těchto pozdějších autorů máme možnost pozorovat změny v chápání kynismu, a oddělit tak jejich „novátorské“ pojetí od původních představ. V první kapitole jsme blíže seznámeni s odkazy Dióna z Prúsy, Epiktéta, Lúkiána a Juliána.

Ve druhé kapitole se autorka táže, zda je kynismus možno označit za filosofickou školu, nebo zda se jednalo o specifický způsob života. Zkoumáním doxografických odkazů a hlavních tezí – s přihlédnutím k postavě Antisthena – jsme vystaveni konfrontaci s vlastním předporozuměním. Prostřednictvím kritické analýzy antických pramenů pak dospějeme k pochopení, že kynismus nelze považovat za filosofickou školu ve smyslu pevně dané a s kanonickou důsledností rigorózně rozvíjené teorie. Ke kynismu je nutno přistupovat jako k vlivnému „*filosoficko-literárnímu hnutí*“,¹⁰ které je zaměřené na způsob vedení života. V této kapitole jsou načrtnuty hlavní rysy kynismu, které jsou v dalších kapitolách znovu probírány z různých perspektiv.

Třetí kapitola se pokouší o zasazení diogenovského kynismu do filosofického kontextu, který Diogena spojuje se Sókratem, Platónem a Xenofónem. K tomuto účelu slouží doxografické označení Diogena jako „Σωκράτης μαιώμενος“. Na základě sémantického rozboru tohoto označení v rámci sókratovských rozprav autorka analyzuje, v jakém smyslu chápali toto označení výše zmínění autoři a je-li tento „titul“ oprávněný. V sókratovských rozpravách se užívá participium μαιώμενος ve významu nerozumnosti, nedostatku σοφροσύνη, či „božského vytržení“ v platónském kontextu, které může mít také pozitivní význam. Kynický přístup k rozumnosti je zaměřený na uspokojování přirozených potřeb, které jsou stavěny do protikladu k potřebám společenským. „Aby boli ľudia schopní vidieť, čo je skutočne krásne a spravodlivé, mali by sa spoliehať na vlastný rozum a nekonať na základe

9 Etická rovina filosofie spojená s vedením života se z filosofie vytratila až s tzv. „karteziánským momentom“. Flachbartová, L., *Diogenovský kynizmus ako spôsob života*, c.d., s. 21.

10 Tamtéž, s. 94.

konvencí, ktoré odvádzajú rozum od dosahovania toho, čo je krásne a spravodlivé.“¹¹ K této „přirozené formě rozumnosti“ má člověka přivést práce na sobě samém. Kynickou metodiku lze abstrahovat z dochovaných zpráv: jedná se zejména o cvičení – jak tělesné, tak duševní –, sebeovládání, vytrvalost, soběstačnost, námahu, nestoudnost a svobodu řeči.¹² Původ těchto metod můžeme nalézt už v Sókratově odkazu a v Antisthenově díle. Výsledkem kynického snažení je ἀρετή, která je naučitelná a projevuje se v umění konat a myslet správně. „Pre Antisthena, podobne ako pre kynikov, nemala tradičná výchova (παιδεία) žiadny praktický význam vo vzťahu k vedeniu dobrého života.“¹³ Diogenovský kynismus je „šílený“ do té míry, do jaké ho bereme jako radikalizaci sókratovské zdatnosti.

Čtvrtá kapitola nám představuje stěžejní úkol πόνος jako etické práce na sobě samém. Autorka zkoumá prekynické pojetí námahy, aby nám následně umožnila pochopit, jak s jejím významem pracovali kynikové. Připomíná, že kynikové užívali také mytologické texty, jejichž sémantické uchopení rozšiřovalo společenské vnímání a populární literární tvorbu. Na tomto místě publikace Flachbartová pracuje s kynicky uchopeným příběhem o Hérakleovi. Héraklés dobrovolně podstupoval různé namáhavé úkoly, aby osvobodil nejen sebe, ale i celé lidstvo.¹⁴ Zde je na místě zmínit Kramolišovu dezinterpretaci, jež námahu definuje jako utrpení, které kynický způsob života překonává.¹⁵ Kynikové k námaze ale přistupovali pozitivně, někteří dokonce hédonisticky. Literární inspiraci vedení kynického způsobu života, sémantickou práci s mýtem o Hérakleovi, jakož i kynické pojetí námahy můžeme nalézt v odkazu Antisthena, který námahu považoval za dobro.¹⁶ Tradiční řecká představa v homérické době byla charakteristická svým chápáním pozitivního přesahu námahy jako něčeho, co doprovází vítězství či spokojenost.¹⁷ Kynické chápání námahy sleduje tuto tradiční interpretaci

11 Tamtéž, s. 130.

12 Ἀσκησις, ἐγκράτεια, καρτερία, αὐτάρχεια, πόνος, ἀναιδεία καὶ παρρησία.

13 Flachbartová, L., *Diogenovský kynismus ako spôsob života*, c.d., s. 153.

14 Srov. Diogenés Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Přel. A. Kolář. Praha, Československá akademie věd 1964, s. 239–240 (VI 16–18); Flachbartová, L., *Diogenovský kynismus ako spôsob života*, c.d., s. 191–192.

15 Srov. Kramoliš, O., „Diogenés „šlejičím Sókratem““. *Filosofický časopis*, 58, 2010, č. 4, s. 553. Tuto pozici Kramoliš později přehodnotil v jiném článku, v němž se zabýval Antisthenem z hlediska rationality. Πόνος zde interpretuje pozitivně v rámci antisthenovské epistemologie: „Antisthenova epistemologie je často neprávem opomíjena, přestože tvoří nezbytné východisko pro nalezení spolehlivého měřítka racionálního chování.“ Kramoliš, O., Antisthenova „naturní ekonomie“: Enkrateia a hédoné optikou racionální volby. *Filozofia*, 72, 2017, č. 7, s. 537–547.

16 Srov. Diogenés Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, c.d., s. 235 (VI 2); Cepko, J. – Kalaš, A. – Suvák, V., *Diogenis fragmenta*. Úvodná štúdia, preklad zlomkov a komentár. Bratislava, Univerzita Komenského 2016, s. 233–243.

17 Naproti tomu Athény se v klasické době v literárních odkazech přiklonily k negativnímu přístupu k námaze. Flachbartová v tomto kontextu poukazuje na Aristotela a Perikleia. Srov. Flachbartová, L., *Diogenovský kynismus ako spôsob života*, c.d., s. 161; s. 169.

Homéra a Hésioda a považuje námahu za súčasť cvičení: „kynik sa cvičením oslobodzuje od vplyvu (1) vášní a potrieb, ktoré sú do veľkej miery produktom života podľa νομοί; (2) konvenčnej a populárnej mienky na jednej strane a filosofických špekulatívnych teórií na strane druhej, pričom považuje obe stránky za výraz nesamostatného a nepraktického používania rozumu; (3) nepredvídateľnej náhody, ktorá podľa kynikov nemôže ohroziť skutočne dobrý život.“¹⁸

V páté kapitole je kynismus predstavený ako etická nauka, ktorá prestože je ryze individuálna, má také spoločenský prínos, ktorý realizuje prostredníctvom svojich pedagogických ambícií. „Kynik demonštruje filozofiu vlastným životom: stáva sa tak jej praktickým stelesnením a jeho život získava charakter filosofického diela.“¹⁹ Prestože kynismu chýbi teoreticky vystavený systém hodnôt a kynická argumentácia nemá univerzálnu platnosť, „kynizmu nemožno uprieť určité princípy, ktoré sú mu vlastné, avšak pripísať ich kynikom môžeme až dodatočne, (...) na základe ich konania (a reči, ktorá je jeho formou) v jednotlivých situáciách.“²⁰ Etický princíp založený na individuálnej slobode sa v kynickej praxi mení ve spoločensko-výchovný tím, že nastavuje zrkadlo druhým. Odraz, ktorý mohou spatriť, je často pohoršujúci a nestoudný a obsahuje racionálny moment pochopenia, ktorý sa podobá prefilosofickému údivu. „Individuálne-etický rozmer“ kynického postoja k životu je spätý se slobodou slova, ktoré je neoddeliteľným nástrojom jeho „kriticko-výchovateľského zámeru“.²¹

Práca Lívie Flachbartové je veľmi zdařilou sondou do kynickej praxe. Flachbartová nám predkladá kynismus ako systém hodnôt, ktoré se vzťahujú k životu v pravde na jednej strane a ke slobode jedince na strane druhej. Sleduje pri tom hermeneutickú metódu, ktorou navrhl Michel Foucault. V jednotlivých kapitolách se zabýva podobnými termínami, ktoré postupne nahlíží z rôznych perspektív, aby nám tak postupne odkrývala jejich význam i kontextuálny posun. Použitá literatúra vypovída o dôkladném studiu prameňů i interpretační literatúry. Impozantní je práce s řeckým jazykem. Zde je na místě ocenit také filologickou práci, která je v porovnání se Suvákovou metodikou širší a podává lepší představu o kulturním kontextu. Bohužel je ale také třeba zmínit nedostatečný formálně korektní stav jazykového aparátu, který zbytečně snižuje hodnotu jinak velmi kvalitní publikace.²²

18 Tamtéž, s. 224.

19 Tamtéž, s. 28.

20 Tamtéž, s. 202–203.

21 Tamtéž, s. 217.

22 Uvedu zde jen některé příklady. Např. na s. 27, je použita nesprávná předložka s pádem v instrumentálu: „(...) výraz πόνος se původně spájal předovšetkým z těžkou fyzickou prací (...).“ Na s. 49 je v citaci chybně uvedený infinitiv: „Ved' nik ma nemôže donúť (...).“ Na s. 60 je slo-

V textu se nachází množství překlepů, stylistických nedostatků i zjevných pravopisných chyb, označování poznámkového aparátu je nekonzistentní.²³ Funkční jazyková korekce mohla tyto nedostatky napravit.

2. Filologicko-historická hermeneutika

Jak již bylo zmíněno, metodologický přístup Lívie Flachbartové je pokračováním snahy Michela Foucaulta, který se v minulém století pokusil o rehabilitaci kynické filosofie. Foucault si kladl otázku o vztahu subjektu k pravdě,²⁴ přičemž usiloval o uchopení hermeneutiky jako rozumnění individuálního subjektu, které se odvíjí právě od jeho vztahu k pravdě. Přišel s tezí, že hlavní úlohou filosofie podle sókratovských rozprav nebylo poznání, nýbrž péče o sebe.²⁵ Nikoli ve smyslu formy poznávání orientované na sebe jako na subjekt, spíše péče o sebe jako praktická činnost, tedy techniky sebe-utváření, jak je nazývá Foucault. Tato „filosofická mise“ je rozvíjena zejména kyniky. V tomto smyslu je poznání externího světa méně podstatné než poznání sebe, tedy poznání subjektu poznávání. Poznání externího světa, náš vztah k němu, jakož i k druhým tvorům se totiž odvíjí od práce na sobě. Úkolem filosofie je změna způsobu bytí subjektu.²⁶ K tomuto účelu kynikům sloužily různé asketické praktiky zaměřené na cvičení těla a duše tak, aby se vytvořilo pouto mezi subjektem a pravdou, které by pro tento subjekt fungovalo jako pravdivý diskurz.²⁷ Další praktikou, která je fundamentálním atributem pravdivého diskurzu, je podle Foucaulta *παρρησία*, upřímnost, svoboda řeči.

venské „pretože“ a nekonzistentní užívání „ě“ v české citaci: „(...) že je rozeznáš jedine (...) a zbabelí, pretože (...)“. Obdobné pochybení nalézáme i na s. 100, kde je uvedeno slovenské „ktoré“ v české citaci a následuje nekonzistentní užívání slovenských výrazů a jejich řeckých překladů v závorce. Na s. 115 a s. 116 je chybně uveden řecký výraz „σοφί“ namísto správného „σοφία“. Syntaktická pochybení se dále nacházejí také např. na s. 74, s. 95, kde jsou umístěny dvě závorky bezprostředně vedle sebe. Na s. 139 je nedokončená věta na konci odstavce.

23 Často je poznámkou označen termín, u kterého je nutno zohlednit širší kontext. Jedná se např. o pozn. č. 53, 80, 96, 100, 110, 120, 122, 149, 150, 154, 167, 181. Také označování citací v původním jazyce je nekonzistentní: viz např. pozn. č. 118 nebo 119. Pozn. č. 66 je uvedena za mezerou. Čtvrtá kapitola obsahuje poznámku pod čarou u řeckého slova, které se vyskytuje v textu již dříve (pozn. č. 260).

24 Připomeňme si, že katalog Antisthenových knih od Diogena Laertského, které se věnují problému jazyka a epistemologie (VI. a VII. svazek), začíná právě spisem *Ἀληθεία*. Srov. Diogenés Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, c.d., s. 239 (VI 16).

25 Srov. Foucault, M., *The Hermeneutics of the Subject: Lectures at the Collège de France 1981–1982*. Ed. by F. Gros. Transl. by G. Burchell. New York, Palgrave Macmillan 2005, s. 2.

26 Srov. tamtéž, s. 237.

27 “To establish the strongest possible link between the subject and truth that would enable the subject, when he had attained his finished form, to have at his disposal the true discourse that he should have and keep ready to hand and which he could say to himself as an aid when needed. The ascesis constitutes, therefore, and its role is to constitute, the subject as subject of veridiction.” Tamtéž, s. 371.

Tu klade do kontrastu s lichocením a rétorikou, kteréžto negativně ovlivňují orientaci subjektu na pravdu tím, že se diskurz mění v závislosti na posluchači.²⁸

Studium Antisthenovy či Diogenovy filosofie s sebou přináší mnohé obtíže. Jelikož se snažíme popsat názory myslitele, jehož myšlenky známe pouze zlomkovitě, jsme odkázáni na formulování hypotéz, které nám umožňují pokládat ohledně jeho textu otázky; odpovědi na ně nás posouvají nad rámec fragmentárních představ. Kynická filosofie je úzce spojena se Sókratem, tudíž je k rekonstrukci Antisthenových názorů využíváno jejich vzájemné propojení. Antisthena nelze oddělit od kynismu, v jehož rámci je pojmán jako původce vůdčích představ, a naopak: studiem kynismu můžeme získat představu o Antisthenovi a jeho specifickém pojetí sókratovské nauky.²⁹ Pozdější helénistické reinterpretace Antisthenovy a Sókratovy koncepce nemusíme nutně chápat jako rozporuplné či nesmyslné. Můžeme s jejich pomocí sledovat nejen proměny ovlivněné vývojem recentní literatury, ale sledovat i proměny vůdčích myšlenek až k jejich pramenům. V Antisthenově případě se můžeme obzvlášť zaměřit na duální pojetí jeho nauky, která mají myslitelé ve zvyku srovnávat. Jako klasickou koncepci, charakterizovanou Xenofóntovou literární zmínkou, a koncepci helénistickou, která je výsledkem doxografických zpráv pozdějších myslitelů.³⁰ Z této perspektivy se Antisthenés zdá být protokynikem, protože jeho nauka byla sice tematizována kyniky, ale také umožnila tematizování sókratovské metody.³¹

3. Sókratovský kontext antisthenovských a kynických studií

V českém prostředí v současné době nenajdeme publikace, které by se zabývaly kynickou filosofií v rámci systematizujícího přehledu se zaměřením na důležité body, jež by umožnilo podnítit vědeckou diskuzi o (ne)logické povaze kynismu a o jeho teoretické inspiraci. Publikace, které si kladou za cíl podat přehled dějin filosofie, zpravidla otázku kynismu odbývají jako názorový proud zaměřený na praktický život, který nemá s teoretickým rám-

28 Srov. tamtéž, s. 379.

29 Srov. Suvák, V., Úvodní slovo. In: Suvák, V. (ed.), *Antisthenica Cynica Socratica*. Praha, Oikoy-menih 2014, s. 7–9. Jedná se o vícejazyčnou monografii: eseje od současných badatelů z celého světa jsou zde publikovány v angličtině, španělštině, italštině a francouzštině.

30 Srov. tamtéž, s. 72. Též srov. Suvák, V., *Antisthenés. Štyri štúdie*. Prešov, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity 2017, s. 37: „Doxografické obrazy Antisthena by sme mohli pochopiť ako helenistické interpretácie a reinterpretácie klasických antisthenovských tém, ktoré umožnili Antisthenove spisy, ako aj rôzne prístupy k ich čítaniu a interpretovaniu. Dva obrazy Antisthena by takto nemuseli stáť proti sebe, ale vytvárali by zaujímavé súvislosti a vzťahy, ktoré by nám mohli pomôcť pri rekonštrukcii komplexnejšieho portréту Antisthena.“

31 Suvák, V. (ed.), *Antisthenica Cynica Socratica*, c.d., s. 110.

cem filosofie nebo s filosofickou školou zásadní spojitost a pouze navazuje na sókratovskou metodu zkoumání zdatnosti za účelem vedení dobrého života. Když se ale podíváme na status kynismu v rámci antických pramenů, zjistíme, že řecké a římské přehledy filosofie považují kynismus za vlivnou filosofickou školu.³²

U nás se ke kynické filosofii vyjadřují akademici jen v ojedinělých vědeckých člancích, které reprodukují představu o omezeném potenciálním předsahu kynismu. Např. Oldřich Kramoliš se ve svém článku věnuje kynismu především se zaměřením na jeho sókratovský motiv, otázku vztahu kynismu k epistemologii a k teorii vůbec řeší negativně, v pozitivním významu ho pak považuje nanejvýš za „živé vědění“.³³ Jedná se o schopnost cvičeného těla odolávat chybným rozumovým soudům a společenským konvencím, schopnost těla ovládat duši. Za pozornost stojí spíše již výše zmíněná sbírka esejí *Antisthenica Cynica Socratica*. Jedná se o souhrn studií různých badatelů, kteří se věnují problematice propojení sokratismu a kynismu s ohledem na centrální postavu Antisthena jakožto nositele tohoto přechodu.

Jiná situace panuje na Slovensku, kde se vícero akademických pracovníků zabývá sókratovskou terapií, sokratismem jako způsobem života, antisthenismem i kynismem. V rámci dějin filosofie publikují také jen těžko docenitelné kritické překlady, které čerí klidnou vodu uzavřevši se nad kynickými filosofy, a podněcují tak vědeckou diskuzi. Postačí zmínit, že první překlad Anisthenových zlomků do moderního jazyka vyšel v Bratislavě v roce 2010. Samotný překlad zlomků je dílem Andreje Kalaše, kritickým komentářem je opatřil Vladislav Suvák. Od té doby pak vyšla řada dalších kritických překladů, monografií, sborníků a článků věnujících se sokratikům a kynickým myslitelům v rámci edice „Fontes Socraticorum“.³⁴

32 Diogenés Laertios věnuje vedle ostatních přehledů filosofických škol kynismu celou knihu. Lúkiános ze Samosaty zmiňuje přední kyniky vedle jmen Platóna a Aristotela, Kléméns Alexandrijský zmiňuje Antisthena vedle Pýthagory. Srov. Diogenés Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, c.d., s. 235–269 (VI); Giannantoní, G. (ed.), *Socratis et Socraticorum reliquiae*. Vol. II. Napoli, Bibliopolis 1990, s. 137–138 (V A 2, 4); Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta. Úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom*. Bratislava, Univerzita Komenského 2013, s. 33; s. 35 (V A 2, 4).

33 Kramoliš, O., Diogenés „šilejícím Sókratem“, c.d., s. 563.

34 V rámci této edice vyšlo doposud šest dílů: 1) Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta. Úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom*, c.d. 2) Cepko, J. – Kalaš, A. – Suvák, V., *Diogenis fragmenta. Úvodná štúdia, preklad zlomkov a komentár*, c.d. 3) Cepko, J. – Kalaš, A. – Suvák, V., *Aeschinis Socratici fragmenta*. Bratislava, Univerzita Komenského 2019. 4) Cepko, J. – Kalaš, A. – Suvák, V., *Cratetis et Hipparchiae fragmenta*. Bratislava, Univerzita Komenského 2021. 5) Kalaš, A. – Suvák, V., *Dionis de Diogene orationes*. Bratislava, Univerzita Komenského 2021. 6) Cepko, J. – Kalaš, A. – Suvák, V., *Aristippi Cyrenaei fragmenta*. Bratislava, Univerzita Komenského 2022.

V. Suvák nehledá způsob, jak interpretovat Antisthena z pohledu moderní systematické filosofie jako článek v evoluci řetězce idejí. Spíše v Antisthenovi vidí svébytného myslitele, který signifikantně ovlivnil kulturní a filosofický vývoj naší společnosti. Pochopení jeho osoby a filosofického přínosu nám umožňuje lépe pochopit i naše myšlení a jeho vývoj, poznat sama sebe. Suvák navazuje na Foucaultovo pojetí antického diskurzu jako péče o sebe, zejména rozvíjí jeho terapeutický význam.³⁵

Když Suvák podává vysvětlení terapeutického účelu σοφισσύνη v Antisthenově díle, pokládá si otázku, zda můžeme podobné užití termínu nalézt také u jiných sokratiků 4. st. př. n. l. V Platónově případě je dobrou ukázkou dialog *Charmidés*: „Obmedzený rozsah Antisthenových zlomkov nám však neumožňuje odpovedať na túto otázku priamo. Preto Suvák volí inú metodologickú stratégiu. Odpoveď hľadá nepriamo, a to: 1) hľadaním súvislostí, podobností a rozdielností medzi kynicko-stoickými textami a sókratovskou literatúrou 4. st. pred Kr.; 2) hľadaním súvislostí medzi kynicko-stoickými textami hlásiacimi sa k Sókratovi ako svojmu zakladateľovi (pričom títo Antisthena označujú za sprostredkovateľa tohto dedičstva) a sókratovskou literatúrou, ktorá sa zmieňuje o Antisthenovi buď priamo (Xenofontovo *Symposium*), alebo nepriamo (Platónove dialógy); 3) hľadaním stôp antisthenovskej *therapeie* v postojoch, ktoré kynici prevzali od Antisthena, aby ich reinterpretovali na vlastný obraz.“³⁶ Suvák podáva interpretaci Antisthenovy nauky, venuje se jednotlivým otázkám, zlomkům a spisům, píše kritické komentáře. Nesnaží se podat systematictější představu z pohledu epistemologie.³⁷ Tento metodologický postup lze považovat za plně oprávněný, pokud si uvědomíme, že vycházíme z antiintelektuálního programu kynismu. Hledáme-li dialektický ráz Antisthenovy nauky, musíme se pokusit o pochope- ní jeho přístupu k jazyku se všemi jeho konsekvencemi. Jde o to vztáhnout k jeho textu systematické otázky, a rozkrýt tak sémantickou strukturu jeho jazykového rámce. V jakém ohledu byla tedy sama Antisthenova nauka systematická?

Při analýze dialektického charakteru řečí *Aiás* a *Odyseus* Suvák dospěl k závěru, že tyto řeči mají jak dialektický, tak rétorický charakter.³⁸ Cílem

35 Terapeutický význam filosofické praxe Suvák rozvíjí v návaznosti na sókratovskou problematiku neznalosti jako nemoci duše. Tento motiv je zjevný také v dochované Antisthenově řeči *Odyseus*.

36 Porubjak, M., *Terapia Antisthenom* (recenzia). *Ostium*, 14, 2018, č. 3. Srov. Flachbartová, L. – Sisáková, O. – Suvák, V., *Starost' o seba: antické problematizácie života a súčasné myslenie*, c.d., s. 37–38.

37 „(...) zo zachovaných svedectiev o Antisthenovi. Ich fragmentárny charakter obmedzuje naše snahy o systematický výklad Antisthenovho myslenia.“ Suvák, V., *Antisthenés. Štyri štúdie*, c.d., s. 7.

38 Srov. tamtéž, s. 106.

jeho studie bylo uchopit tyto řeči jako alternativy k Platónovým či Xenofónovým textům, a to v otázce péče o sebe. Striktní rozlišení dialektiky a rétoriky je možné nalézt pouze u Platóna. Jádrem studie, jak se Suvák domníval, by tedy mohla být epistemologická teorie, která by sledovala hypotetickou Antisthenovu argumentaci a její vnitřní konzistenci. Je na místě tázat se na povahu epistemologické Antisthenovy pozice, která by pozitivně vypoovídala o jeho teorii jazyka, a to nikoli s ohledem na Aristotelovu či Platónovu teorii.

4. Recepce postavy Antisthena v rámci sókratovských rozprav: od kynika k literární osobě

Rozborem současné metodologie výzkumu sokratismu, antistheniky a kynismu můžeme stanovit metodologický postup vhodný ke studiu recepce antistheniky v rámci sókratovských rozprav. Suvák ve své filologicko-historické práci kriticky přistupuje k antisthenovským fragmentům a porovnává dobový kontext, který může posouvat významová pole jednotlivých zpráv. Podobně jako byl zásadní přínos G. Giannantonioho, který sesbíral a okomentoval všechny Antisthenovy fragmenty, tak nepostradatelná je i práce V. Suváka, který se postaral o jejich první kompletní vydání v moderním jazyce.

Studia antistheniky obvykle začínají doxografickým spisem Diogena Laertského *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, který je jedním ze tří kompletně dochovaných pramenů.³⁹ Diogenés Laertios zmiňuje Antisthena zejména jako proponenta specifického přístupu k jazyku, jako Platónova kritika a jako inspirátora kynického způsobu života.⁴⁰ Na závěr kapitoly věnované Antisthenovi se kupodivu jen dosti krátce zmiňuje o jeho návaznosti na kyniky, přestože právě jeho postavou začíná kniha, kterou Diogenés věnuje

39 Diogenés Laertios píše, že Antisthenés začínal jako žák sofisty Gorgia, což se mj. odrazilo v tom, že rétorický prvek vnesl do svého dialekticko-ontologického spisu *Pravda*. Později se setkal se Sókratem, který ho tak zaujal, že v návaznosti na Sókratovy přednášky začal praktikovat kynismus. Srov. Diogenés Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, c.d., s. 235 (VI 1–2). Následně Laertios uvádí, že: „*Πρώτος τε ωρίσαστο λόγον εἰπών, λόγος ἐστὶν ὁ τὸ τί ἦν ἢ ἔστι δηλῶν*.“ Tamtéž (VI 3).

40 A. Patzer dospěl k závěru, že sofistická fáze předsókratovského Antisthena se nedá doložit a byla zřejmě uměle vytvořena až v době helénské. Svůj závěr obhajuje argumentem, že Antisthenés sice užíval figur gorgiovského stylu, ale to nijak nedokazuje, že byl sofista. Je to obdobné, jako když Platón užíval rétorický přednes v *Obraně Sókrata*, přestože rétorické umění kritizoval. Antisthenovy rétorické spisy navíc obsahují také dialektické prvky. Dialektický prvek je zdůrazněn větným slovosledem, který je rozvíjen rétoricky, podle rytmiky, na jiných místech dialekticky, podle významu slova. Proto se Patzer domnívá, že Antisthenova předsókratovská fáze jakožto sofisty není prokazatelná. Viz Patzer, A., *Antisthenes der Sokratiker. Das literarische Werk und die Philosophie, dargestellt am Katalog der Schriften*. Disertační práce vydaná vlastním nákladem. Heidelberg 1970, s. 246–255. Srov. též Wenig, K., *Dějiny řečnictví řeckého*. Díl III. Praha, Česká akademie věd a umění 1936, s. 20.

kynické filosofii.⁴¹ Katalog Antisthenových děl u Diogena Laertia je přitom nejrozsáhlejším, který se zde nachází, jeho pravost je potvrzena jeho pravděpodobným výskytem v alexandrijské knihovně.⁴²

Pokud se Antisthenés s Diogenem ze Sinópy osobně nesetkali, čemuž nasvědčují historická fakta, měl přechod mezi antisthenikou a kynismem teoretický charakter. Velký dopad na studium Antisthenova díla měla publikace *A History of Cynicism* od Donalda Dudleyho, která odlišila Antisthena od kynismu. Dudley při formulování svých závěrů vycházel ze tří tezí: 1) Antisthenés měl intelektuální zájmy, které mu 2) umožňovaly rozlišit mezi tím, co praktikoval, a tím, co kázal, 3) podporoval tradiční řecké standardy studu. Diogenés ze Sinópy naopak opovrhoval logikou a učeností, choval se v souladu se svými teoriemi a svou nestoudností se vyčleňoval ze společnosti. Dudleyho závěry jsou většinou přijímané, ačkoli on sám uvádí, že v Antisthenově díle jsou obsaženy kynické prvky.⁴³ Nejsou však bezvýhradně akceptovány všemi badateli. Např. Ragnar Höistad vyvrátil Dudleyho předpoklady – s přesvědčivými výsledky, jimiž obohatil svůj vlastní výzkum – týkající se královského postavení a kynického vzdělání.⁴⁴ Nebo názor, že spojení antis-

41 Diogenés Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, c.d., s. 239 (VI 15).

42 Tematické rozdělení katalogu provedl Andreas Patzer (*Antisthenes der Sokratiker: Das literarische Werk und die Philosophie, dargestellt am Katalog der Schriften*, c.d., s. 133) takto: „A) pravé spisy (γνήσια): a) rétorické (I. sv.); b) eticko-politické (II. – V. sv.); c) dialekticko-ontologické (VI. – VII. sv.); d) homérske (VIII. a IX. sv.); B) sporné spisy (ἄμφισβητούμενα): eticko-politické (X. sv.).“ Srov. též Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta. Úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom*, c.d., s. 96 (V A 41).

43 Že Antisthenés a Diogenés nebyli nikdy v Athénách současně, dokázal Dudley prostřednictvím chronologie založené na závěrech numismatika Seltmanna ohledně souboru mincí ze 4. st. př. n. l., které byly ražené a zjevně znehodnocené v Sinópe. Diogenés mohl do Athén dorazit až po roce 340 př. n. l., nejméně dvacet let po Antisthenově smrti. „Zdá sa, že tradícia pripojila Antisthena a Diogena, ako jeho žiaka, niekedy v období medzi Onésikratom a Epiktétom.“ Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta. Úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom*, c.d., s. 70. Onésikritos (asi 380–305 př. n. l.) v jednom textu zmiňuje Sókrata, Diogena, a také sebe jakožto Diogenova žáka; nezmiňuje však Antisthena. Až pozdější římsští autoři (Dión z Prúsy, Epiktétos, Aelianus z Praeneste, Diogenés Laertios) s jistotou dávají Diogenovo jméno do spojitosti s Antisthenovým. Taktéž je tomu i ve slovníku Suidás. Theofrastos z Efesu nám zanechal zprávu, že Diogenés ze Sinópy se nenaučil filosofii od Antisthena, ale od myši. Theofrastos dále naznačuje, že Diogenés vedl asketický způsob života, už když do Athén přišel. První dochovaná zpráva, která Antisthena řadí mezi kyniky, pochází od Sitóna z Alexandrie (3. – 2. st. př. n. l.), který na kynickou školu kladl stejný důraz, jako na školu stoickou, platónskou či peripatetickou. Srov. Dudley, D., *A History of Cynicism: From Diogenes to the 6th Century A.D.* Londýn, Methuen and Co. 1937, s. 1–15; Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta. Úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom*, c.d., s. 66; s. 74; s. 81 (V A 22, 23, 34); Prince, S. H., *Antisthenes of Athens: Texts, Translations, and Commentary*. Ann Arbor, University of Michigan Press 2015, s. 78; týž, *Antisthenes on Language: Thought and Culture*. Disertační práce. Ann Arbor, The University of Michigan 1997, s. 7–9.

44 Srov. Höistad, R., *Cynic Hero and Cynic King: Studies in the Cynic Conception of Man*. Lund, Carl Bloms Bocktryckeri 1948, s. 150–222,

theniky a kynismu proběhlo prostřednictvím osobního kontaktu, zastává např. P. P. F. González.⁴⁵

V dřívějších dobách se studium antistheniky zaměřovalo převážně na filologické disputace týkající se rétorického charakteru antisthenovských zlomků. Analyzována v menší míře byla také jeho návaznost na kynismus a sokratismus, v otázkách dialektiky byl vnímán negativně jako Platónův odpůrce.⁴⁶ Na základě rozsahu Antisthenovy literární tvorby se jeví jako opodstatněná myšlenka, že hlavní sókratovský impuls byl spojený s jeho literárním dílem a že byl významným autorem literárního kvasu na přelomu 4. st. př. n. l. Autoři literárních děl se tehdy museli vyrovnávat s antisthenovským kontextem. Tato literární aktivita zaměřená na filosofickou problematiku a teorii jazyka paradigmaticky odlišovala Antisthena od Diogena ze Sinópy. Zbývá určit, v jakém smyslu byla tato jazyková teorie pozitivní a systematická. Při snaze o rekonstrukci Antisthenova vlivu na jiné autory sókratovských rozprav je potřeba definovat Antisthenův specifický přínos k tomuto žánru z jeho vlastní perspektivy. Proto se při interpretacích snažíme apriorně nevycházet z konceptuálního rámce jiných myšlenkových škol.

Na základě antisthenovských prvků, které zastává Xenofóntův Sókratés, lze předpokládat, že Xenofón vycházel z dřívějšího literárního vyobrazení Sókrata, které bylo společensky akceptováno a jehož původcem byl Antisthenés.⁴⁷ G. Giannantonni z toho vyvozuje: 1) Antisthenés a Platón jsou nejstaršími autory Σωκρατικοί λόγοι; 2) v rozvíjení tohoto žánru, který vyvinul Antisthenés, aby jeho prostřednictvím vyjadřoval své vlastní myšlenky, pokračovali ostatní; 3) Antisthenés tento literární žánr vyvinul dost brzy,

45 Srov. González, P. P. F., En defensa del encuentro entre dos Perros, Antístenes y Diógenes: historia de una tensa amistad. In: Suvák, V. (ed.), *Antisthenica Cynica Socratica*, c.d., s. 11–71.

46 Friedrich Schleiermacher vydal v letech 1804–1828 sbírku překladů Platónových děl. Schleiermacher považoval Antisthena za Platónova nepřitele a tvrdil, že mnoho účastníků rozprav v Platónových dialozích, kteří nejvíce ohrožují Platónovy názory na metafyzickou realitu jako předmět filosofického poznání a základ dobra, jsou jen maskami zakrývajícími Antisthena. Srov. Prince, S. H., *Antisthenes on Language: Thought and Culture*, c.d., s. 3–4.

47 Studium Antisthenovy literární činnosti podnikl na počátku 20. století především německý filosof, který působil ve Švýcarsku, Karl Joël. Zásadní vliv měla zejména jeho práce: Joël, K., *Der echte und der Xenophontische Sokrates* (Berlin, R. Gaertners Verlagsbuchhandlung 1893, 1901). Joël se podrobně věnoval analýze literárního vlivu Antisthena na Xenofóna a našel mnoho intertextuálních odkazů, které ho přivedly k názoru, že Antisthenův vliv byl natolik signifikantní, že byl hlavním původcem tezí spojených se sókratovským hnutím. Joëlova práce podnítila rozsáhlou akademickou diskuzi, ačkoli mnoho hypotéz, které s ní byly spojovány, považovali četní badatelé za vykonstruované a těžko udržitelné. Srov. Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta. Úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom*, c.d., s. 13–14. Srov. též *Antisthenes' Literary Fragments*. Edited with Introduction, Translations, and Commentary by W. J. Kennedy. Disertační práce. Sydney, University of Sidney 2017, s. 19. A též srov. Prince, S. H., *Antisthenes on Language: Thought and Culture*, c.d., s. 5–6.

dříve než Platón, a ostatní autoři byli s jeho spisy obeznámeni.⁴⁸ Giannantonini kritizuje logické interpretace Antisthenovy teorie jazyka, které se zakládají na analyticko-deduktivní premise definování, kterou však nacházíme až v pozdějších platónských a aristotelských textech. Tyto interpretace vychází z eleatské představy založené na „extralogickém předpokladu“, podle kterého jsoucí je a nejsoucí není a nemůže být. V otázce jazyka a definice je však třeba sledovat sémantický vývoj těchto termínů v rámci sókratovských rozprav.⁴⁹

Antisthenovu teorii jazyka v současné době badatelé vysvětlují spíše v kontextu lingvistiky, nikoli metafyziky. Není pravda, že Antisthenés odmítal obecné koncepte: každý, kdo používá stejný jazykový výraz pro skupinu denotátů, namísto toho, aby při každé příležitosti vymýšlel nový výraz, používá nějaký typ zobecnění a má nějaký vztah ke klasifikaci jednotlivin pod obecné jméno, které není totožné se samotnou jednotlivinou. Uznává tedy nějakou formu intelektuální abstrakce pojmu. Kontroverzní může ovšem být ontologický status pojmu.⁵⁰ Můžeme si povšimnout explicitního rozlišení řeči jako média (δι' ὧν λέγουσι) a referentu, který je popisovaný (περὶ οὗ λέγουσιν). Zde vzniká prostor pro interpretaci sémantického pole v kontextu moderní lingvistiky. Πράγμα určuje pravdivý λόγος a λόγος označuje (σημαίνει) a odhaluje (δηλοῖ) πράγμα.⁵¹ Princeová v této souvislosti zmiňuje transcendenci Odysseových argumentů: používá při argumentaci důkaz z pravděpodobnosti, který byl v soudobé literatuře kritizován, k tomu, aby přesunul pozornost čitatele na tento argument, a tím dosáhl jeho transcendence.⁵²

Pokud je „historizující“ výklad filosofického imperfekta uváděného Diogenem Laertiem správný, pak výraz λόγος ve formulaci odkazuje na nějaký lingvistický jev nebo tvar. A je-li pro Antisthena důležitý vzájemný vztah mezi lingvistickými jevy a tvary, pak vyvstává otázka, co považoval za základní smysluplnou lingvistickou formu, která může fungovat jako opakovatelná jednotka. Jeho zvyk vymýšlet slovní hříčky, které nutí čtenáře spojovat tva-

48 Srov. Giannantonini, G. (ed.), *Socratis et Socraticorum reliquiae*. Vol. IV. Napoli, Bibliopolis 1990, s. 345; Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta*. Úvodná štúdiá, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom, c.d., s. 434 (V A 187).

49 Giannantonini zavrhuje všechny nominalistické interpretace antisthenovské logiky. Ukazuje, že přisuzovat Antisthenovi logickou pozici „identického soudu“ je neoprávněné. Žádný antický pramen tuto pozici nedokládá a žádný ani nespojuje Antisthena s jinými mysliteli, kteří tuto pozici zastávali. Srov. Giannantonini, G. (ed.), *Socratis et Socraticorum reliquiae*. Vol. IV, c.d., s. 378–380; Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta*. Úvodná štúdiá, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom, c.d., s. 368 (V A 152).

50 Srov. Prince, S. H., *Antisthenes on Language: Thought and Culture*, c.d., s. 198–199.

51 Srov. Prince, S., *Antisthenes of Athens: Texts, Translations, and Commentary*, c.d., s. 521. Srov. též Kalaš, A. – Suvák, V., *Antisthenis fragmenta*. Úvodná štúdiá, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom, c.d., s. 370–371 (V A 153).

52 Srov. Prince, S. H., *Antisthenes on Language: Thought and Culture*, c.d., s. 42.

ry, které se liší pouze písmeny nebo fonetickými jednotkami, může naznačovat, že viděl nějaký smysl také v užívání tvarosloví. Časté variace mezi slovesnými tvary s předponami a bez nich nebo mezi aktivním a mediopasivním rodem zase naznačují, že morfologické části považoval za smysluplné pro rozlišení tříd věcí.⁵³

Antisthenés tedy λόγος chápal jako celistvý argument založený na historicko-sémantické rovině. P. A. Meijer tvrdí, že antisthenovská epistemologie nachází svou maximu ve výchovném programu, ovšem nikoli prostřednictvím procesu definování jmen. Problém imperfekta a prézentu slovesa εἶναι u definice zmíněné Diogenem Laertiem interpretuje s ohledem na vztah Antisthenova literárního studia Homéra a současného stavu doby, ve které sám žil a působil. Οἰκείος λόγος označuje význam slova, který prošel vývojem z mytologických textů do současnosti a který slouží jako výchovný nástroj. Odysseův přívlastek πολύτροπος podle Meijera vyjadřuje tento hermeneutický moment. Nejedná se o vyvrácení predikátovou definicí, ale o argumentaci směřující k poučení prostřednictvím ἐπίσκεψις ὀνομάτων. Antisthena Meijer nazývá filologem.⁵⁴

Claudia Mársicová zkoumá antisthenovskou metodologii a pracuje se třemi pozicemi: „ορθότης ὀνομάτων, ἐπίσκεψις ὀνομάτων“ a „χρήσις ὀνομάτων“.⁵⁵ Platón v *Euthydémovi* zmiňuje Prodikovu zálibu ve snaze přiřadit správné ὄνομα k πράγμα.⁵⁶ Jedná se o sofisma, které problematizuje ontologický vztah mezi slovem a jeho denotátem. Antisthenovou odpovědí na toto sofisma je podle Mársicové ἐπίσκεψις ὀνομάτων, totiž pokus o nápravu ontologické nejednoznačnosti. Analyzuje Antisthenův přístup k Odysseově přívlastku πολύτροπος, zachovaný v komentářích u Porfyria, a předkládá tezi o Antisthenově polysémantickém chápání jazyka, které spočívalo ve správném užívání jmen. Správného významu jmen můžeme dosáhnout pomocí „lexikální analýzy“,⁵⁷ přičemž např. Antisthenovu analýzu slova πολύτροπος najdeme u Porfyria. Tento zlomek dokládá, že význam slova πολύτροπος má etický charakter⁵⁸ a že odkazuje na znalost různých sémantických variací a schopnost jejich vhodné aplikace s ohledem na posluchače a kontext.

53 Srov. tamtéž, s. 220–222.

54 Meijer, P. A., *A New Perspective on Antisthenes: Logos, Predicate and Ethics in His Philosophy*. Amsterdam, Amsterdam University Press 2017, s. 55.

55 Mársico, C., *The Methodological Dimension of Antisthenic Philosophy and Some Platonic Reactions against Homeric Criticism*. In: Suvák, V. (ed.), *Antisthenica Cynica Socratica*, c.d., s. 226–245.

56 Srov. Platón, *Euthydémos*. In: týž, *Euthydémos. Menón*. Přel. F. Novotný. Čtvrté, opravené vydání. Praha, Oikoymenh 2000, 277e–278a.

57 Mársico, C., *The Methodological Dimension of Antisthenic Philosophy and Some Platonic Reactions Against Homeric Criticism*, c.d., s. 231.

58 „is oriented toward the good“. Tamtéž.

Teorii *χοῆσις ὀνομάτων* Mársicová spojuje s Aristotelovou zmínkou *οἰκείος λόγος*, která byla v minulosti interpretována jako důkaz absolutního nominalismu. Rozlišení správných sémantických jevů umožňuje přiřadit ke každé věci její správný význam. Tímto přístupem Antisthenés předznamenal problémy lingvistiky, která se také kriticky vyrovnávala s metafyzickými a ontologickými pozicemi. Prostřednictvím diskontinuitní vlastnosti znaků totiž odhalíme, že jazyk má celistvou a organizovanou strukturu.⁵⁹

Mársicová nabízí také explanaci ontologického sporu mezi Antisthenem a Platónem. Na rozdíl od obecně uznávané představy, že Antisthenés psal své dialektické spisy jako kritickou reakci na Platónovu teorii idejí, nabízí opačnou perspektivu, totiž že Platón reagoval ontologickým ukotvením idejí, které mají vlastní podstatu, na sémantické problémy spojené s odvozováním významu z básnické literatury nebo z jiného „neautentického“ kontextu. Snažil se jim tímto způsobem prostě uniknout.

W. J. Kennedy rekonstruoval antisthenovskou metodologii etické kritiky literatury. Antisthenés byl podle Kennedyho inovátor *éthopoie*, literární kritik, jeden z prvních autorů sókratovských rozprav a propagátor metodické exegeze homérských mýtů. Kennedy s pomocí dochovaných Antisthenových fragmentů rekonstruoval metodu, která se později stala kanonickou pro výklad textů (nejen biblických): 1) problematizace etického problému, 2) nalezení možných významů uvnitř konkrétního textu a 3) nalezení jiných pasáží, které mají podporovat koherentní výklad „*Ομηρον ἐξ Ομηρον σαφηνίζειν*“.⁶⁰ Jinými slovy: pokud hledáme význam pojmu, tak 1) stanovíme otázku, problém, který hodláme zkoumat, 2) stanovíme význam, který se týká daného kontextu, a 3) srovnáme různé významy v různých kontextech a pokusíme se nalézt koherentní význam uvnitř daného kontextuálního celku.

Kennedyho rekonstrukce nabízí vhodný nástroj k prozkoumání antisthenovských fragmentů. Sledování prvků antisthenovské dialektiky, náznaků sémantizace a sématicizace⁶¹ formou slovních hříček v epideiktických řečech *Aiás* a *Odysseus* nám umožní porovnat jím rekonstruovanou metodu s celkem Antisthenova díla a uvést ji do kontextu sókratovských rozprav. Antisthenův specifický přístup k jazyku představuje alternativní užití dialektiky,

59 Srov. tamtéž, s. 228–229.

60 *Antisthenes' Literary Fragments* Edited with Introduction, Translations and Commentary by W. J. Kennedy, c.d., s. 104.

61 Sématicizace je snaha o přesunutí pozornosti na diferenci významů pomocí lingvistických jevů uvnitř kontextuálního celku, které pomocí transcendence napomáhají jejich dalšímu diferencování. Susan Princeová váhá, jestli má smysl Antisthenovy slovní hříčky považovat za objekt vědeckého zkoumání. Navrhuji proto pro tento případ výraz sématicizace, který se vyskytuje v Odysseově řeči v Sofoklově dramatu *Aiás* (32. řádek) a označuje nesoustavné hledání stop. Tento termín může také zastřešovat nejasné odkazy na lingvistické jevy v Antisthenových textech.

založené na filologicko-historické analýze textu, jejímž účelem je podat koherentní definici v rámci polysémantického diskurzu. Antisthenovy lingvistické snahy jsou konzistentní se sókratovskou metodou *διαλέγεσθαι*, jsou vedeny snahou o dosažení maximy etického poznání, které je možné předat formou výuky. Antisthenovská dialektika umožňuje vědecký pokrok tím, že umožňuje cyklickou revizi, a tím, že je tolerantní vůči jiným kontextům, pokud nezpochybují platnost kontextualizace samotné.

Antisthenika je dnes vnímána jako samostatná větev v rámci studia sokratismu, která nabízí alternativní teorii jazyka umožňující rozvoj poznání. K této fázi se dospělo postupně: přestože kynický způsob života navazuje na Antisthenovy ideje, došli badatelé v rámci pečlivých analýz posléze k závěru, že je nutné Antisthena a kynismus rozlišovat. Diogenovská nesystematizovatelnost negací teoretických conceptualizací neumožňuje kontinuální pokrok. V Antisthenově případě se jedná o problematizaci tehdejšího společenského způsobu života prostřednictvím literární kritiky, která se týká také filosofické conceptualizace. Ta nabízí možnost transcendence pojmů, což odpovídá snaze o jejich ontologické ukotvení a formu výpovědí, které sice nenaplnují logickou výstavbu řeči *apriori*, ale přesto nabízejí určující formu významové definice. V kontextu tohoto článku bychom tedy nejspíše řekli: jde o „antisthenovský kynismus jako etický význam řeči definující způsob života“.